

چگونه تصمیم بگیریم "درس پژوهی"

سیده زهرا موسوی^۱، سارا هاشمی^۲، مریم هوشمندپور^۲، فاطمه میرزایی ماصرمی^۲، سیده صفیه موسوی^۲، سیده رقیه تقوی^۲، جمشید محمدی عمله^۲

۱دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران

۲کارشناسی علوم تربیتی

۱Seyyedeh.zahra.mousavi62@gmail.com

چکیده

امروزه استقرار پویا و تداوم مطلوب نظام آموزش و پرورش متأثر از چگونگی و کیفیت برنامه ریزی می باشد، برنامه ریزی یاددهی یادگیری در این میان اساسی ترین آن هاست که یکی از جلوگاه آن درس پژوهی می باشد، رویکردی که هدف آن توسعه و غنا بخشی به رشد حرفه ای معلمان و اثر بخش کردن روش های تدریس می باشد. هدف از انجام این درس پژوهی ارتقای شایستگی دانش آموزان در مهارت تصمیم گیری می باشد. در راستای هدف مذکور سعی شد در انتقال مفهوم به گونه ای تغییر ایجاد شود که با بهره گیری ترکیبی از روش های تدریس فعال چون ایفای نقش، بارش مغزی، مشارکت گروهی، سخنرانی و تفکیک نقش های مختلف بین اعضای گروه درس پژوهی (دو مشاهده گر عملکرد دانش آموز، یک مشاهده گر تدریس معلم و یک مشاهده گر رفتار معلم) ارتباطی بین سطح دانش و زندگی واقعی دانش آموزان برقرار شود. در نهایت هم دریافتیم که استفاده از موقعیت های شبیه سازی شده با موقعیت های واقعی، مشارکت فعال دانش آموزان در فرآیند تدریس فرصت تمرین عملی را فراهم می آورد که می توان تا حدود زیادی اطمینان حاصل کرد که دانش آموزان در موقعیت های واقعی زندگی نیز در هنگام تصمیم گیری به شاخص های آن توجه خواهند کرد.

واژه های کلیدی: تصمیم گیری، مشورت، نوجوان، انتخاب، آینده

مقدمه

برنامه ریزی صحیح برای ارتقای سلامت نوجوانان با ارزیابی نیاز های آن ها آغاز می گردد. که طبق برآوردی که در گروه درس پژوهی ما در ارزیابی از نیاز های این گروه سنی کردیم دریافتیم که امروزه علی رغم تغییرات عمیق فرهنگی و تغییر در شیوه های زندگی، نوجوانان فاقد توانمندی ها و مهارت های لازم و اساسی برای رویارویی با مشکلات پیش رو هستند. و یکی از این مهارت ها، قدرت تصمیم گیری صحیح می باشد. از آنجایی که در جریان رشد انسان، سال های حساسی وجود دارد که تاثیر خود را در تمام مراحل زندگی بر جای می گذارد و سال های نوجوانی از این دوران های مهم است. نوجوانی دوران گذار از مرحله ی کودکی به بزرگسالی است و مانند همه دوران های گذار، با مشکلات و تعارض ها و بحران هایی همراه است. به علاوه امروزه تغییرات زیستی، فن آوری، اقتصادی و اجتماعی در زندگی نوجوانان روی داده که منجر به ایجاد نیاز های متفاوت مخصوص این گروه سنی شده است. از این رو دقت در بررسی و ارزیابی نیاز های سلامت گروه جمعیتی نوجوانان با توجه به طبیعت تکاملی، مشخصات ویژه و نیاز های خاصی که در این دوره زندگی وجود دارد بسیار مهم و حائز اهمیت است. (شاه حسینی و همکاران، ۱۳۹۱). نوجوانان باید بتوانند در مواجهه با مسائل و چالش های زندگی و غلبه بر تنش ها و انجام رفتار سازگاران خود را آماده کنند. (ادیب، ۱۳۸۵) و مهم ترین جلوه گاه آموزش این مهارت درس مطالعات اجتماعی می باشد. اما خلا و کاستی هایی که در سیستم آموزشی ما وجود دارد با وجود تغییر عنوان و ساختار و محتوا از طرف برنامه ریزان درسی و مولفان کتب درسی، هنوز مرتفع نشده است و دانش آموزان ما در مواجهه با موقعیت های واقعی عملکرد چندان مطلوبی ندارند. پس شاید بخشی از این شکاف ها به بحث آموزش و روش تدریس این مهارت ها بر می گردد. در فرآیند درس پژوهی، با تغییر روش های تدریس و استفاده از روش های دانش آموز محور و فعال موجبات نهادینه شدن یادگیری این مهارت (تصمیم گیری) و کسب شایستگی ها را فراهم می آورد. بررسی پیشینه پژوهش در زمینه تصمیم گیری حاکی از آن است که، مرحله ی رشد نوجوانی مناسب ترین مرحله برای مطالعه توانش تصمیم گیری است. بعضی از تصمیم های با اهمیت در دوره نوجوانی اخذ می شود. به طور مثال انتخاب دانشگاه و رشته ی تحصیلی یا درگیر شدن در بعضی از رفتارهایی که فرد را به سمت اعتیاد سوق می دهند. این تصمیم ها می توانند تمامی زندگی فرد را تحت تاثیر قرار دهند. (توینسترا و همکاران، ۲۰۰۰، ص ۵۸) تصمیم گیری، فرآیندهای شناختی زیادی مانند اطلاعات و پردازش آنها، حل مساله، قضاوت، حافظه و یادگیری را به خدمت می گیرد. تصمیم گیری فرآیند انتخاب بین شقوق متفاوت برای رسیدن به هدف خاصی است. (اکبری، زارع، ۱۳۹۱، ص ۵۸) اطلاعات نقش کلیدی در تصمیم گیری ها دارد که محدودیت آن منجر به ناطمینانی می شود و افراد برای فایق آمدن به ناطمینانی ها و رفع محدودیت ها مجبور هستند اطلاعات لازم را کسب نمایند. (عبدلی، ۱۳۸۲، ص ۲۹) پژوهشی با عنوان تاثیر پیگیری اطلاعات بی فایده و غیر ابزاری بر تصمیم گیری این سوال را مطرح می کند که آیا ارائه اطلاعات بی فایده و غیر ابزاری به مشارکت کنندگان در هنگام تصمیم گیری، اثری بر کیفیت یا جهت تصمیم گیری آن ها دارد یا نه. عقل سلیم حکم می کند که به این اطلاعات نباید توجه کرد، زیرا بی فایده هستند. از سوی دیگر، نتایج آزمایش های چهارگانه فوق حاکی از آن است که افراد همیشه به طور منفی فکر و رفتار نمی کنند، بدین معنی که ممکن است در حین تصمیم گیری در هر حوزه ای (چه ساده و چه پیچیده) در دام اطلاعات بی فایده و غیر ابزاری بیفتند (عبدلهی، ۱۳۸۴). در آزمایشی اینترنتی که بین مشارکت کنندگان آمریکایی، ایرانی و ژاپنی انجام شد؛ این نتایج دریافت شد که مشارکت کنندگان هر سه فرهنگ، تحت شرایط ابهام، برای تصمیم گیری خود اطلاعات بی فایده را دنبال و پیگیری می کنند. به طور مشخص آنکه، بین نمرات مشارکت کنندگان در وضعیت های ساده و مبهم تفاوت های معنی دار وجود دارد. مشارکت کنندگان یک فرهنگ فرد گرا (آمریکایی) در مقایسه با همتهای خود در فرهنگ های جمع گرا (ایرانی و ژاپنی) بیشتر تحت تاثیر اطلاعات بی فایده و غیر ابزاری قرار می گیرند (عبدلهی، ۲۰۰۴، ص ۴۱). به طور کلی همه افراد گمان می کنند که هرچه درباره یک مورد تصمیم گیری اطلاعات بیشتری را جست و جو و پیگیری کنند، تصمیم اتخاذ شده درست تر و مقبول تر خواهد بود، درحالی که جست و جو پیگیری اطلاعات باعث می شود آن

¹. Tuinstra

اطلاعات به تصمیم مورد نظر بیشتر مرتبط فرض شوند، حتی اگر آن اطلاعات نا مرتبط و غیر ضروری باشند. این امر ممکن است به تصمیمی نا مناسب منجر شود اما اگر آن اطلاعات از آغاز در دسترس آن فرد باشد، آن تصمیم اتخاذ نمی شود. (عبداللهی، ۲۰۰۴، ص ۴۱)

با توجه به رویکرد تئاتر که یکی از رویکردهای حاکم بر برنامه درسی ملی می باشد. آموزش مفاهیم باید در زمینه ی زندگی واقعی اتفاق بیفتد. لذا در تدوین طرح درس اول موقعیت های شبیه سازی شده با واقعیت برای آموزش مهارت تصمیم گیری در نظر گرفته شد.

نقد و ارزیابی اجرای تدریس اول

یکی از نقاط مثبت بود اما استفاده از آن به عنوان ارزشیابی پایانی کمی از کارایی آن را کاهش داد چرا که اگر در خود تدریس یعنی به عنوان ایجاد انگیزه و حتی آموزش مفاهیم استفاده می شد می توانست مثرتر واقع شود. به عنوان مثال دانش آموزان برای جذب هم گروهی پس از برگزاری جلسه نقد و ارزیابی تدریس اول مواردی از نقاط قوت و ضعف تدریس استخراج و تحلیل شد که مبنایی برای تدریس بعدی قرار گرفت. حال به گزیده ای از آنچه که در جلسه عنوان شد پرداخته می شود:

نقاط قوت: معلم با اعتماد به نفس بالا وارد کلاس شد و پس از سلام و احوال پرسی تدریس خود را آغاز کرد. ایشان برای ایجاد انگیزه با خود جعبه ای را به کلاس آورده بود که حاوی موقعیت هایی از زندگی واقعی دانش آموزان برای ارائه ی درس بود، مورد دیگر برای ایجاد انگیزه استفاده از تکنولوژی و دادن این نوید به بچه ها که قرار است قبل از درس امروز قرار است فیلمی را نگاه کنند که در واقع معلم با این کار هم ایجاد انگیزه کرد و با سوالاتی که پس از دیدن فیلم از دانش آموزان پرسید نوعی ارزشیابی از درس قبل هم به عمل آورد. پس از نمایش فیلم و ارزشیابی از درس قبل و ایجاد آمادگی برای تدریس درس جدید، یادداشت شده در گروه بحث کنند و خودشان را به جای شخصیت ها بگذارند و تصمیم بگیرند. این موقعیت ها به گونه ای طراحی شده بود که دانش آموزان می توانستند با اندکی فکر روی آن ها مفاهیم اصلی درس را (مراحل تصمیم گیری) به صورت کاربردی دریابند. از نقاط مثبت این فعالیت می توان به مشارکت گروهی دانش آموزان، که باعث افزایش فعالیت آن ها شد، اشاره کرد و هم چنین ملموس بودن موقعیت ها که باعث شد بچه ها راحت تر بتوانند آن را برای خود شبیه سازی کنند و مراحل تصمیم گیری را از آن استخراج کنند. پس از این فعالیت معلم کاربرگ مربوط به این درس و موقعیت های کتاب را نیز به صورت گروهی کار کرد که در واقع نوعی ارزشیابی تکوینی بود و در نهایت برای ارزشیابی پایانی هم از هر گروه دو نفر را آورده که موقعیت خود را بخوانند و سوالاتی در مورد آن تصمیم گرفته شده در موقعیت خوانده شده از هم بپرسند تا به این نتیجه برسند که آیا فرآیند تصمیم گیری درست بوده یا نه؟ ...

نقاط ضعف: از مهم ترین نقاط ضعف این تدریس یکنواخت بودن فعالیت های کلاس بود که شاید همه ی سبک های یادگیری را پشتیبانی نمی کرد. عدم استفاده از تخته کلاس در حین تدریس یکی دیگر از نقاط ضعف این طرح به شمار می رفت. عدم تعیین تکلیف سبب شد که تدریس از هدف واقعی کمی دور مانده و دانش آموز امکان اینکه بتواند پل ارتباطی بین آموخته هایش و زندگی واقعی خود برقرار کند نداشت. می توان در آخرین مورد در بحث نقاط ضعف به مدیریت زمان اشاره کرد.

تفاوت های طرح درس اول و دوم:

- در تدریس اول تعیین تکلیف نشده بود و عملاً کار ناقص و بدون ارزیابی مانده بود.
- در تدریس دوم برای جمع بندی از ایفای نقش استفاده شد.
- تدریس اول به علت خواندن کاربرگ های درس در کلاس تقریباً یکنواخت شده بود ولی در تدریس دوم این مورد به گونه ای دیگر با موقعیت های تخیلی تکمیل شد.

نقد و ارزیابی اجرایی تدریس دوم:

در جلسه ای که بعد از تدریس دوم برگزار کردیم به بررسی نکات مور نظر در این تدریس پرداختیم که به صورت اجمالی در زیر آمده است:

تدریس دوم توسط خانم موسوی انجام شد. در ابتدا معلم با چهره ای گشاده و پرنرژی به کلاس آمد و پس از سلام و احوال پرسی، درس جدید را با ایجاد انگیزه ای که پخش فیلم بود شروع کرد. از نکات مثبت تدریس ایشان در این فعالیت می توان به پرسش و پاسخ حین مشاهده ی فیلم اشاره کرد که باعث شد هم ارزشیابی آغازین به عمل آید و هم کلاس حین دیدن فیلم منفعل نباشد.

نکته بعدی در این تدریس انتخاب نام گروه ها بر اساس محتوا و موضوع درس بود. معلم در این تدریس نقش هدایت کننده را برعهده داشت و محور تدریس بر روی فعالیت خود دانش آموزان بود. مثلا زمانی که معلم موقعیت ها را بین دانش آموزان پخش کرد بدون توضیحی درباره اینکه این موقعیت ها از دانش آموزان چه می خواهند، و دانش آموزان خود با تلاش سعی کردند تا بتوانند مفاهیم اصلی درس که همان مراحل تصمیم گیری بود را از این موقعیت ها استخراج کنند و شاید یکی از مهم ترین نقاط مثبت این تدریس پویایی و فعالیت دانش آموزان در فراگیری مراحل تصمیم گیری بود است که اوج آن در ارزشیابی پایانی بود که یکی از گروه ها موقعیت خود را در اندک زمانی که در اختیارشان گذاشته شده بود توانستند به خوبی آن را در جلوی کلاس به مرحله اجرا در بیاورند.

در کل دانش آموزان کلاس فعال بودند و اگر زمانی هم دانش آموزی خواسته یا ناخواسته منزوی می شد، معلم با زیرکی او را تشویق به فعالیت می کرد. یکی دیگر از نکات مثبت استفاده از تخته سیاه بود که در تدریس قبل استفاده ای از آن نشد. داشتن مدیریت زمان و تعیین تکلیفی خلاقانه که باعث ایجاد ارتباط بین آموخته های دانش آموز در این جلسه و زندگی واقعی اش می شد.

نقاط ضعف: در ابتدای تدریس استرس دانش آموزان به علت وجود دوربین و چند همکار در کلاس کمی مانع از مشارکت همه ی دانش آموزان در امر تدریس شد.

در اواسط تدریس باز خوردهای کلامی متنوع و تشویق کننده کاهش یافت.

با اینکه استفاده از ایفای نقش در تدریس جز یکی از نقاط مثبت بود اما استفاده از آن به عنوان ارزشیابی پایانی کمی از کارایی آن را کاهش داد چرا که اگر در خود تدریس یعنی به عنوان ایجاد انگیزه و حتی آموزش مفاهیم استفاده می شد می توانست مثرتر واقع شود.

یافته های پژوهش و جمع بندی:

در فرآیند این درس پژوهی برآن بودیم که بر خلاف تصور عامه که موضوعات چالشی درس پژوهی باید حتما از دروسی چون ریاضی، علوم و فارسی باشد. موضوعی را انتخاب کنیم که تاثیر آن در زندگی دانش آموزان شاید بیشتر از مفاهیمی باشد که در دروس مذکور می آموزند. شاید یک دانش آموز به علت پیشرفت تکنولوژی هرگز از مهارت ضرب، تقسیم، اعشار و حتی درصد گرفتن از اعداد در زندگی بهره نبرد ولی حتما بزنگاه هایی در زندگی اش وجود دارد که او را وادار به گرفتن تصمیم هایی می کند که شاید اثرات آن تا آخر عمر همراه او باشد.

دلیل انتخاب این موضوع این بود که دانش آموزان در این سن از حساسیت خاصی برخوردارند و تصمیماتی که در این سن می گیرند تاثیرات بسزایی در زندگی آن ها دارد. هم چنین نظر معلمان پایه ششم نیز بر این بود که درس مطالعات اجتماعی بر خلاف هدفش که تربیت شهروند مطلوب است (فلاحیان و همکاران، ۱۳۹۱). جنبه حفظیاتی پیدا کرده است و موضوعات آن به صورت عملی در زندگی دانش آموز به کار گرفته نمی شود. به رغم تلاش برنامه ریزان درسی در سال های اخیر در تغییر محتوای کتاب ها، ولی هنوز نتوانسته اند بین حفظیات دانش آموز و زندگی او ارتباط عمیقی ایجاد کنند.

ما سعی بر این داشتیم که در کنار بهره گیری از روش های تدریس فعالی مانند: ایفای نقش، بحث گروهی، سخنرانی، بارش مغزی، با توجه به رویکرد تماتیک فعالیت ها را به گونه ای انتخاب کنیم که از زندگی واقعی دانش آموزان کمک گرفته زیرا ارتباط موضوع با زندگی واقعی عمق یادگیری را افزایش داده و آن را در فرد نهادینه می کند. و در نهایت پس از هر دو تدریس، دانش آموزان را به مدت یک هفته در موقعیت شبیه سازی شده با موقعیت واقعی قرار دادیم و رفتار آن ها را مشاهده کردیم، ولی نتیجه ای که پس از تدریس دوم کسب شد مطلوب تر بود و این می تواند بخاطر استفاده از روش های فعال در تدریس دوم بود. به عنوان مثال دانش آموزان برای جذب هم گروهی خود در طرح جابر با هم مشورت می کردند و بدون فکر تصمیمی نمی گرفتند و یا اینکه بعد از بحث با دوستانشان نسبت به قبل کمتر رفتار های پرخاشگرانه از خود بروز می دادند. اما این نتیجه گیری در مورد همه صدق نمی کرد ولی به مقدار نسبی آن ها را تحت تاثیر قرار داده بود.

منابع

۱. ادیب، یوسف. (۱۳۸۵). بررسی میزان نوجوانان ایرانی به مهارت های زندگی. فصلنامه علمی پژوهشی روان شناسی دانشگاه تبریز، سال اول، شماره ۴، ۱۳۸۵
۲. اکبری، مهرداد و حسین، رازع (۱۳۹۱)، "پیش بینی رفتارهای مخاطره آمیز در نوجوانان و ارتباط آن با هیجان طلبی و سبک های تصمیم گیری" فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهش در سلامت روانشناسی، دوره ششم، شماره اول، بهار ۱۳۹۱، ص ۵۸
۳. شاه حسینی، زهره و سیمبر، معصومه و رمضانخانی، علی و علوی مجد، حمید. (۱۳۹۱). نیاز های روانی - عاطفی دختران نوجوان. ۴، بهار ۱۳۹۱، دوره پانزدهم، شماره اول
۴. عبدالهی، عبدالحسین (۱۳۸۴). تاثیر پیگیری اطلاعات بی فایده و غیر ابزاری بر انتخاب و تصمیم گیری، تازه های علوم شناختی، دوره ۷، شماره ۱
۵. عبدلی، قهرمان (۱۳۸۲)، "انتقال اطلاعات، یادگیری اجتماعی و دوگانگی در تصمیم گیری"، مجله تحقیقات اقتصادی/ویژنامه، پاییز و زمستان ۱۳۸۲، ص ۲۹
۶. فلاحیان، ناهید و آرام، محمد باقر و نادری، مریم و احمدی آمنه. (۱۳۹۱). روش آموزش مطالعات اجتماعی. تهران: شرکت چاپ و نشر کتب درسی ایران
7. Abdoolahi.A(۲۰۰۴).effects of pursuing useless information on dicision making across cultures .The۲۸international conjress of Psychology,beijing,China.
8. Tuinstra, J.,Sonderen, F. L. P.,Groothoff J.W.,van den Heuvel, W. J. A.,& Post, D (۲۰۰۰)Reliability,validity and structure of the adolescent decision making questiownnaire among adolescents in the Netherlands. Personality and Individual Differences, ۲۸, ۲۷۳-۲۸۵